

פרשת בהר-בחוקתי (תשי"ה) פרק כ"ה א-ז שנה רביעית

א. טעם הלכות שמטה.
 מורה נבוכים חלק ג' פרק ל"ט: ואמנם כל המצוה אשר ספרנו בהלכות שמטה ויובל מהם להפלה על בני אדם והרחבה לבני אדם כלם כמו שאמרו "ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל (שמות כ"ג י"א) ושתוסיף הארץ תבואתה והחזקה. בעמדה שמיטה.
 ספר החנוך: משרשי המצוה לקבע בלבנו ולצייר ציור חזק במחשבותינו ענין חדוש העולם כל ששת ימים עשה ה'... וביום השביעי שבת... הכתיב מנוחה על עצמו למען הסיר ולעקור מרעיונינו עבר הקדמות אשר יאמינו הכופרים ובו יחרסו כל מנותיה, ובא חובה עלינו להוציא כל זמנינו יום יום ושנה שנה על דבר זה למנוח שש שנים ולשבות בשביעית ובכן לא יחדד הענין לעולם מבין עינינו תמיד, והוא כענין שאנו מונין ששת ימי השבוע כשש ימי עבודה והשביעי יום מנוחה. ולכן צוה ה' להפקיד כל מה שתוציא הארץ בשנה זו מלבד השביטה בה, כדי שיזכור האדם כי הארץ שמוציאה אליו הפירות בכל שנה לא בכחה וסגולתה, כי יש לה אדון על אדוניק, וכשהוא חמץ הוא מצוה עליו להפקידם. ועוד יש תועלת בדבר לקנות בזה מיד הותרנות. כי אין נדיב כנותן בלי תקוה אל הגמול. ועוד יש תועלת אחר בזה: שיוסיף האדם בשתון בחש"י כי המוצא עם לבבו. לתת ולפקיד לעולם כל גדולי קרקעותיו ונחלת אבותיו אחת לשבע שנים ומלומד בכך כל ימיו לא תחזק בו לעולם מיד הכלות ולא מעוס הבטחון.
 ר' א"י. קוק: מיד הארץ (מתוך ההקדמה): סגולת האומה, הטוב האלוני, הטוב בקרבה, החיים הישרים המתאימים אל הצדק והיושר, הקט והשלוח, החן והאמץ הממלאים בהסתכלות אלוני מקפת, כפי מה שהיא נמצאת בנשמת האומה - אין חיי החול יכולים להוציאה מן הכח אל הפעל. חיים אלה במהומתם המעשית מסתירים את ההוד הרוחני של הנשמה האלונית (השוכנת באימה), ומעכבים את הזרחת אורה הבהיר לתוך המציאות החילונית השלטת. דחיפת גזול והשתלטות של החיים צריכה שתצא אל הפעל על ידי נתינת דוח (הריש בסגל) של הפסקה והתנעלות ממהומת החיים הרגילה. היחיד מתנער מחיי החול לפרקים קרובים בכל שבת... את אותה הפעולה שהשבת פועלת על כל יחיד, פועלת היא חשמיט על האומה בכללה. צורך מיוחד הוא לאומה זו (שהיצירה האלונית נסועה בקרבה כאומן בולט), כי זמן לזמן יתגלה בתוכה המאור האלוני שלה (=שבת) בכל מלוא זהרו, אשר לא ישוב תודר חיי-החברה של חול עם העמל והדאגה, הזעף והתחרות אשר להם, למען תוכל להתגלות בקרבה טהרת נשמתה כמו-שהיא. ואם אותה האביריות (=קשיחות הלב) המוכרת להתלוצות על כל סדר של חיי צבור קבועים, גורמת להקטין את עדינות-החיים המוסרית, והנגוד המתמיד שבין השמיעה האידיאלית להכרזה של חסד ואמת, חמלה וברחמים, לבין הנגישה והכמיה ולחץ הקפדה של קנין ורכוש, המוכרחים להראות בעולם המעשי, גורם הרחקה לאור האלוני מתכונת הברכה של האומה - הנה הפסקה הסדר החברתי בצדדים ידועים, התקופה לתקופה. מבוא לאומה זו, (כשהיא מסודרת על מכונה), לידי עלייתה העצמית למרומי התכונות הפנימיות שבחיים המוסריים והרוחניים, מצד התכין החברתיים וזמן להם את שלמותם... שנת שבתון מוכרחת היא לאומה ולארץ!
 שנת שקט ושלום, באין נוגש ורודה, "לא יגוש את רעהו ואת אחיו, כי קרא שמיעה לה". שנת שיוון ומרגע, התפשטות הנשמה בהרחבתה אל היורש האלוני, המכלכל חיים בתוך ארץ רכוש פרטי מסוים ולא זכות קפדנית, ושלום אלוני שורר על כל אשר נשמה באפו. "והיתה שבת הארץ יכס לאכלה, לך ולעבדך ולאמתך ולשכירך ולתושבך הגרים עמך, ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאלך", אין חלול קדש של קפדנות רכוש פרטי בכל תוצאות יבולה של שנה זו, וחמדת העשר המתגורה על ידי המסחר משתכחת. "לאכלה - ולא לסחורה. עין טובה והוקרה נאמנה באהל לכל ברכת ה' אשר במדרי הארץ... לאכלה - ולא להפסד". (מכחים נ"ב ב', שאסור להפסיד מרי הראוי לאכילה). האדם חוזר אל טבעו הענין, עד אשר לא יצטרך לרפואות למחלות שהן באות ברובן ע"י הר"ס (שווי) המשקל של החיים, בהתרחק מטבע הרוחני והחמרי "לאכלה - ולא למלוגמא (רש"י: רטואה) - לאכלה - ולא לעשות ממנה אפיקסוין" (שלוקחין להקיא המאכל) (טובה הע"א). דוד קדושה ואצילות שפוך על פני כל. "שנת שבתון יהיה לארץ, שבת לה'".

1. מה הם כי טעמי המצוה לפי הרמב"ם ומה הם ארבעת השעמים לס' החנוך?
2. מהו רצו השוה שרשמי הרמב"ם ומהו הצד השוה שבארבעת טעמי ס' החנוך?
3. מהו ההבדל העקרוני בין דעת הרמב"ם ובין דעת ס' החנוך?
4. במה שונה דעת הרב קוק משש הדעות הקודמות?
5. א. זו תכלית תושב - לפי דעת הרב קוק ע"י קיום מצות השמיטה?
- ב. שמי מצות עשה כלולות בדיני שמיטת קרקעית?
- ג. רמב"ם הלכות שמיטה ויובל א א: מ"ע לשכות מעבודת הארץ ועבודת האילן בשנת השביעית שנ' "ושבתה הארץ שבת לה'..." שם ד' כ"ד. מ"ע להשמיט כל מה שתוציא הארץ בשביעית שנ' (שמות כ"ג). השביעית תשמטנה ונסתת". וכל הנועל כרמו או סג שדהו בשביעית בשל מ"ע... אלה יפקידו הכל ויר הכל שוין בכל מקום שנ' "ואכלו אביוני עמך" אלו מן הסעמים הנ"ל מסבירים מצות עשה ראשונה ואלו מהם - שניה?

יש לשלוח: תשובות ושאלות לד"ר נ. ליבוביץ, קרית משה, ירושלים.
 " : תשלומים למר יעקב אשכנזי, רחוב אוסיסקין 48, ירושלים.